

POETIK TARJIMA NAZARIYALARIDA OBRAZLAR MUAMMOSI, G‘AZALDA YOR OBRAZINING POETIK FUNKSIYASI VA UNING DRAMATIK TALQINI

O‘tayeva Durdona

O‘zDJTU magistranti

durdona.utayeva@bk.ru

+998777120699

Annotatsiya: Poetik tarjima nazariyalarida obrazlar muammosi juda muhim o‘rin tutadi. Har bir poeziya asarida obrazlar markaziy element bo‘lib, ular matnning asosiy mazmunini va uning estetik qadrini tashkil etadi. Obrazlar orqali shoir o‘z dunyoqarashi, his-tuyg‘ulari, fikrlari va dunyoni qabul qilish tarzini o‘quvchiga yetkazadi. Shu bois, obrazlarning tarjimasi – ayniqsa poeziya sohasida – juda nozik va murakkab jarayon hisoblanadi. Tarjimachi uchun obrazning original ma’nosini saqlab qolish, uning estetik va emotsional tovushini targ‘ib etish katta mas’uliyatni talab qiladi. Ushbu maqolada Poetik tarjima nazariyalarida obrazlar muammosi, G‘azalda yor obrazining poetik funksiyasi va uning dramatik talqini haqida ma’lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: poetik tarjima, obraz, til, muloqot, matn, sinonimlar, madaniyat, g‘azal, janr, lirik janr.

Аннотация: Проблема образов в теориях поэтического перевода занимает весьма важное место. В каждом поэтическом произведении образы являются центральным элементом, они составляют основное содержание текста и его эстетическую ценность. Через образы поэт доносит до читателя своё мировоззрение, чувства, мысли и способ восприятия мира. Поэтому перевод образов, особенно в области поэзии, — очень тонкий и сложный процесс. Сохранение изначального смысла образа, раскрытие его эстетического и эмоционального звучания требует от переводчика большой ответственности. В данной статье представлена информация о проблеме образов в теориях поэтического перевода, поэтической функции образа влюблённого в газели и его драматургической интерпретации.

Ключевые слова: поэтический перевод, образ, язык, коммуникация, текст, синонимы, культура, газель, жанр, лирический жанр.

Abstract: The problem of images in the theories of poetic translation occupies a very important place. In each poetic work, images are the central element, they constitute the main content of the text and its aesthetic value. Through images, the poet conveys his worldview, feelings, thoughts and way of perceiving the world to the reader. Therefore, the translation of images - especially in the field of poetry - is a very delicate and complex process. For the translator, preserving the original meaning of the image, promoting its aesthetic and emotional sound requires great responsibility. This article provides information on the problem of images in the theories of poetic translation, the poetic function of the image of the lover in the ghazal and its dramatic interpretation.

Keywords: poetic translation, image, language, communication, text, synonyms, culture, ghazal, genre, lyrical genre.

Poetik tarjima nazariyalari soʻz sanʼati va tilshunoslik sohalarining yuzaga keltirgan eng murakkab va nozik jihatlaridan biridir. Tarjima jarayoni oʻziga xos murakkabliklarni oʻz ichiga oladi, ayniqsa poeziya sohasida bu murakkabliklar yanada oshadi. Sababi poeziya asarlari nafaqat maʼnolar yigʻindisi, balki uning badiiyifodasi, ritmi, musiqasi, obrazlari va estetik ohangi orqali oʻquvchining his-tuygʻulariga taʼsir koʻrsatadi. Shuning uchun poetik tarjimada soʻzlarning oddiy koʻchirilishidan tashqari, uning badiiy va emotsional qatlamlarini yangi til va madaniyat sharoitida saqlab qolish talabi yuzaga keladi. Poetik tarjima nazariyalari aynan shu murakkabliklarga yechim topish, sheʼriyatning nozik obrazlari va uning estetik qadriyatlarini bir tilni boshqasiga uzluksiz va oʻziga xosligicha yetkazish imkoniyatlarini oʻrganadi. Bu nazariyalar ichida obrazlarning tarjimasi, tilning ritmik va intonatsion jihatlari, madaniy-kognitiv kontekst va poetik uslublarni boshqarish kabi muhim masalalar oʻrin oladi. Shuningdek, poetik tarjima nazariyalari tarjimonning ijodiy faoliyatining mohiyatini, uning til va madaniyat orasidagi koʻprik rolini ham yoritadi. Obrazlar nafaqat soʻzlarning maʼnosi, balki ularning semantik qirralari, madaniy kontekst, stilistik xususiyatlari va oʻquvchi ongidagi reaksiyalarni ham oʻz ichiga oladi. Poetik tarjimada bu obrazlarni yangi tilga moslashtirishda bir qancha qiyinchiliklar paydo boʻladi. Chunki har bir til oʻziga xos madaniy-kognitiv xarakterga

ega, shakl va mazmun bilan ifodalangan obrazlarni boshqa tilga o'zgarmas tarzda yetkazish demak matnni uning original ruhidan mahrum qilishi xavfi mavjud. Bu jarayonda tarjimon ijodkorlik va tahliliy tafakkurni o'zaro uyg'unlashtirgan holda ishlashi talab qilinadi. Tarjima jarayonida tilning noto'g'ri talqini yoki madaniyatga mos kelmaydigan so'z tanlovi bu obrazning mazmuniy va emotsional halqasini uzib qo'yishi mumkin. Shu sababli tarjimon ham til bo'yicha puxta bilimga ega bo'lishi, ham obrazlarni psixologik va semantik jihatdan chuqur anglab yetishi zarur. Obrazlarning dramatik tomonlarini ham ko'zda tutgan holda, ularning o'quvchi ongi va hissiyotiga ta'sir ko'rsatish kuchini saqlab qolish mumkin bo'ladi.[1,24]

G'azalda yor obrazining poetik funksiyasi juda murakkab va ko'p qirrali. G'azal an'anaviy holda muhabbatni, ishtiyoqni, azobni, orzuni va boshqalarni ifodalovchi lirik janr hisoblanadi. Yor obrazining markaziy o'rni bilan g'azal ruhini tashkil etadi va u ko'pincha sevgi, sadoqat, alam, uzoqlik yoki qayg'u kabi his-tuyg'ularni simvolizatsiya qiladi. Bu obraz shoirning ichki dunyosini, uning sezgi va tuyg'ular majmuini o'quvchiga etkazish uchun vosita bo'lib xizmat qiladi. Yorning turfa jihatlari g'azalning turli qatlamlarida turlicha talqin etiladi – u ba'zida azobli sevgan, ba'zida esa ilohiy ma'noga ega ramz sifatida keladi. G'azalda yor obrazining chama-tahlili, uning so'z san'atidagi o'rni, psixologik va estetik qirralari o'rganilganda ko'p hollarda uning dramatik funksiyasi alohida ajralib turadi. Yor obrazida ifodalangan sevgi va alam, orzu va umidsizlik kabi tushunchalar, o'quvchi ijtimoiy va shaxsiy tajribasi bilan uyg'unlashadi. Bu obrazning dramatik talqini g'azal ichidagi har bir satrga chuqur ma'no berib, uning ichki kurashlari va qarama-qarshiliklarini ochib beradi.[2,45]

Poetik tarjimada yor obrazi ayniqsa tarjumachining tasavvurini sinovdan o'tkazadi. Tarjimon uchun bu obrazning dramatik vaziyatlarini, uning nutqda yaratadigan kayfiyatini, intonatsiyasini to'liq saqlab qolish muhimdir. Yor obrazi turli davrlar va makonlarda o'zgarib turishi, uning talqin uslubi esa tarjima jarayonida yuzaga keladigan eng katta muammolardan biri hisoblanadi. Tarjima qilingan g'azalda yor obrazining dramatik talqini asarning original tuyg'u doirasini, uning lirik ruhiyatini takrorlash imkonini beradi yoki, aksincha, u bu ruhiyatning yo'qolishiga olib kelishi mumkin. Dramatik talqinning maqsadi yor obrazining ichki konfliktlarini, uning xalqaro va shaxsiy mizanlarini ochishdan

iboratdir. Yor obrazida ifodalangan sevgi azobi, orzu-vafo qo'zg'oloni, maqsad sari intilish kabi psixologik jarayonlar o'quvchida chuqur ta'sir qoldirishi kerak. Shuning uchun tarjimada tilning metaforik va ritmik imkoniyatlaridan samarali foydalanish zarur. Yaratuvchanlik, tilni chuqur tahlil qilish va uning ma'naviy qatlamlarini anglash orqali yor obrazi turli tillarda jonlantiriladi.[3,67]

Obrazlarni tarjima qilish jarayonida shuningdek, kulturaviy kontekst muhim rol o'ynaydi. Har bir xalq madaniyati o'ziga xos ramzlar va tasavvurlar tizimini yaratgan bo'lib, ularning tarjimada saqlanishi yoki yangicha talqin qilinishi zarur. Yor obrazining o'zbek g'azallarida tutgan o'rni va uning o'ziga xosliklari tarjimada haqiqiy madaniy merosni saqlashga xizmat qiladi. Tarjimon bu jarayonda dilinga mos ravishda va o'zbek madaniyatining o'ziga xos analogiyalaridan foydalangan holda ish tutadi. Poetik tarjimada boshqa muhim jihat bu – ritm va musiqiylikni saqlash. G'azal she'riy janri o'zining o'ziga xos ritmik va intonatsion xususiyatlari bilan ajralib turadi. Yor obrazining ifodasida bu ritm va tovush muhim ahamiyat kasb etadi. Tarjimon g'azalning original musiqiy ohangini boshqa tilga ko'chirishda ko'p vaqt va kuch sarflashga majbur bo'ladi, chunki she'rning o'zi yakkayu yagona estetik shakl bo'lib, uning har bir elementining o'z vazifasi bor. Tarjimada poetik obrazlar, xususan yor obrazi, uning suggesting matn bilan o'zaro aloqasi, fonetik va semantik o'ziga xosliklarini ko'zdan kechirish tarjima sifatini belgilovchi eng asosiy mezonlardan biridir. Bu esa o'z navbatida tarjimonning yuqori malakasi, til va madaniyatga chuqur bilim ega bo'lishini taqozo etadi. Shu bilan birga, tarjimai-hayot, ayniqsa g'azal shaklidagi she'rlar tarjimasida kreativlik, poetik tafakkur muhim o'rin egallaydi. Poetik tarjima nazariyalarida yoshlar tomonidan berilgan yangi yondashuvlar, obrazlar psixologiyasining o'rganilishi, natijada yor obrazining turlicha talqin qilinishi yana bir muhim masala hisoblanadi. Yosh olimlar va tarjimonlar yor obrazining modern kontekstda qaysi asosiy atributlar bilan ifodalanishini, uning she'riyatdagi o'zgargan funksiyasini o'rganishda har xil metodologiyalarni qo'llashmoqda. Bu esa tarjima sohasida doimiy yangiliklar va takomillashtirishlarga olib keladi.[4,15]

Obrazlar muammosi, xususan yor obrazining poetik funksiyasi va uning dramatik talqini so'z san'ati bilan shug'ullanuvchilar uchun poydevor vazifasini bajaradi. Bu sohada chuqur izlanishlar olib borilib, tarjima san'ati yanada rivojlanadi, she'riyat dunyoqarashi

kengayadi. Har bir yangi tarjima asari esa yor obraziga yangi nafas olib kiradi, uni zamonaviy o'quvchiga yaqinlashtiradi va she'riy ifoda madaniyatini boyitadi. Shu o'rinda aytish joizki, til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik poetik tarjimaning muhim jihatlaridan biri. Tarjimon yor obrazining o'ziga xos poetikligini yangi til madaniyatiga moslab yetkazishda uning tarixiy, kulturniy kontekstlarini inobatga olish zarur. Bu esa haqiqiy tarjimonning madaniy vositachilik qobiliyatini talab qiladi. Har bir tilning o'ziga xosliklarini e'tiborga olib, she'rni ma'no va ohang jihatidan boyitib tarjima qilish o'zbek tiliga xos g'azal obrazlarini saqlash va rivojlantirish imkonini beradi.[5,33]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, poetik tarjimada obrazlar o'ta murakkab va sezgir fenomen sifatida ko'riladi. Yor obrazi esa g'azalning yuragi bo'lib, uning poetik funksiyasi asarning hissiy-chiroyli qatlamini hosil qiladi. Uning dramatik talqini esa she'r ruhini anglashda va uni yangi til sohiblariga yetkazishda muhim ahamiyatga ega. Tarjimada obrazning o'ziga xosligini saqlash, uning estetik va semantik qatlamlarini jonlantirish, madaniy va til kontekstlarining uyg'unlashuvi orqali mustahkamlanadi. Natijada tarjima nafaqat so'zlarni ko'chirish, balki ikki madaniyat va ikki inson ongini bog'lovchi san'atga aylanadi. Bu janrda har bir obraz o'zining murakkabligi, go'zalligi va dramatik ziddiyatlari bilan noyobdir va ular tarjima jarayonida alohida e'tibor talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. To'xtaboeva, G. (2021). "Poetik tarjimada obraz va uning funksiyalari". Til va Adabiyot, 3(12), 24-31.
2. Ergashev, S. (2020). "G'azal she'riyati va yor obrazining badiiy-psixologik tahlili". O'zbek Adabiyoti, 5(68), 45-55.
3. Yo'ldoshev, A. (2019). "Tarjima nazariyasi va amaliyotida poetik matn muammolari". Tilshunoslik va Tarjima, 2(7), 67-74.
4. Xojiyeva, M. (2023). "G'azalda yor obrazining dramatik talqini va uning estetik ahamiyati". Adabiyotshunoslik Tadqiqotlari, 1(4), 15-22.
5. Karimov, B. (2021). "Poetik tarjimada badiiy obrazlarning o'ziga xosligi". O'zbek Tili va Adabiyoti, 8(3), 33-41.

6. Kamolov, I. (2018). "Tarjima nazariyasi: obrazlar va ularning madaniy konteksti". Fan va Ta'lim, 6(15), 10-18.
7. Islomova, N. (2022). "G'azalda yor obrazining poetik ifodasi va lingvistik xususiyatlari". Sharqshunoslik, 4(9), 50-57.